

Ruta núm. 2

Pel marge esquerre del riu Besòs des de l'església (mare) de Sant Adrià fins a les Tres Xemeneies

[2012]

Estem començant una de les Rutes de la Història de Sant Adrià, però abans de posar-nos en marxa, hauríem de saber que durant 2 anys i 4 mesos Sant Adrià va deixar d'existir ja que va quedar agregat una part a Barcelona i l'altra a Badalona. Copiem del llibre *La Riuada del 62*:

“El dijous 14 de març de 1929 el *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* publicava un Reial decret de 5 de març, pel qual s'aprovava l'agregació de Sant Adrià de Besòs a les ciutats de Barcelona i Badalona, migpartint el poble pel riu. Aquest Reial decret no va arribar a aplicar-se i el 20 de juliol de 1931, l'alcalde va informar d'una carta del diputat a Corts Eduardo Barriobero que li fa saber que el Govern ha acordat la suspensió del Reial decret d'agregació”.

Se sap de la lluita de Maria Grau, que era secretària de la Junta de Senyores de l'Esperit Sant, i cambrera d'Honor de la reina Victòria Eugènia, que va fer servir les seves influències per aconseguir que no desaparegués el poble. En reconeixement d'haver-ho aconseguit, Maria Grau té la seva plaça amb el seu nom. Amb ella van lluitar altres adrianencs, sabem de bona tinta que el nostre cronista també va estar molt actiu en el propòsit de recuperar Sant Adrià com a poble.

Ruta núm. 2

Pel marge esquerre del riu Besòs des de l'església (mare) de Sant Adrià fins a les Tres Xemeneies

Núm. 1 L'Església de Sant Adrià

La primera dada que tenim de l'Església de Sant Adrià és que existia el 1012. Amb aquest coneixement, l'església i el poble celebra el seu mil·lenari.

Segons explica el nostre cronista, Joan Rovira i Costa, “*como consecuencia del miedo y terror que produjo el advenimiento del año 1000 en la falsa creencia que anunciaban el fin del mundo, como agradecimiento se levantan ermitas e iglesias.*” És d'assegurar que en aquesta època es va aixecar la de Sant Adrià. La data següent és la fundació de la canònica de Sant Rufus el 1092, on s'instal·la una comunitat de la regla de sant Agustí, provinents de la Provença. Aquí, pels costums humils que imperen ve a formar part de la comunitat qui anomenarien més tard *sant*. Ens referim a Oleguer, que fa les funcions de prevere.

A partir del 1097 fins al 1113 apareix la signatura de sant Oleguer, que en totes les actes signa i afegeix: “*Olegari Presbiteri servi Sancti Adriani*”.

Sant Oleguer està enterrat a la capella del Sant Crist de Lepant a la catedral de Barcelona, sota mateix de la imatge del Crist.

Núm. 2-3-4 Carrers de Nebot, de l'Orella i de Sant Bonaventura

Aquests tres carrers al voltant de la plaça de l'Església són dignes de visitar. Al carrer de Nebot, les cases són catalogades, diuen que eren cases de pescadors. Tots aquests carrers formen un petit nucli, molt cuidat, tant les cases com els carrers i les jardineres. Creiem que el veïnat és molt conscient de la importància de l'indret on viuen.

Núm. 5 Plaça de Rovira i Costa

Aquesta petita plaça està dedicada al nostre cronista Joan Rovira i Costa. Va ser inaugurada el dia 18 d'abril del 1993.

El Sr. Rovira no va néixer a Sant Adrià, però va treballar pel nostre poble amb molta dedicació. Tenim notícia de vuit llibres escrits per ell. El més preuat és: *Sant Adrià de Besòs, Historia de un pueblo en su primer milenio*. A part, va publicar molts articles per a diaris i revistes. El 30 de novembre de 1991 va deixar aquest món. Sant Adrià li resta agraït per tantes hores dedicades, dins de molts arxius, buscant amb entusiasme la història del nostre poble.

Era cronista oficial de Sant Adrià. Sabent la seva profunda creença religiosa, aquesta placeta, tan a la vora de l'església, que porta el seu nom, estem segurs que seria del seu grat.

Núm. 6 Plaça de l'Església

Plaça de l'Església, punt interessantíssim del naixement d'aquest poble. Ens hem de fixar en tot el que l'envolta.

Hem vist els carrers adjacents, la placeta del cronista amb acàcies pràcticament centenàries, l'edifici de l'antic Ajuntament republicà i l'església, que ens ha marcat la data del mil·lenari, i en el seu interior l'escut del bisbe Sentís, que alhora era baró de Sant Adrià i recordant la Canongia amb sant Oleguer, signant com a "*Presbiteri*". Tot plegat té les connotacions de replegar dins d'aquest espai el màxim conjunt d'història del naixement d'aquest poble, ja fet ciutat.

Núm. 7 Casal, antic Ajuntament republicà

De l'arquitecte Joaquim Ayza i Roda tenim, en aquesta plaça de l'Església, el Casal de Dalt, un edifici de dues plantes de l'any 1885 i remodelat el 1925. La façana,

d'aspecte equilibrat, té certa bellesa en els seus acabats. Té un portal contundent i quan tanques la gran porta, val la pena escoltar-ne el soroll.

Podríem dir que, interiorment, l'escala amb el piló d'arrencada de la barana és molt decorativa; més enllà no podem dir gran cosa de l'edifici, però sí que a través de la seva ja dilatada vida ha donat molts i diferents usos als adrianencs.

Abans del 1885 va ser habitatge.

Del 1885 fins al 1956, casa consistorial.

Fins al 1943, segurament convivint amb el Consistori, va ser Escola Municipal. (l'entrada de l'escola era pel carrer Major, 31)

Després del 1943, l'espai d'escola s'utilitzà com a Jutjat Municipal i Registre Civil, entrant també pel carrer Major 31.

També, Jefatura de la FET y de las JONS i la Central Nacional-Sindicalista, a partir de 1956.

I, durant anys, Ambulatori de la Seguretat Social.

Casal de la Dona des del 1984. Actualment és centre d'entitats diverses:

Dones de l'Agulla Daurada

Dones de Sant Adrià

Associació de Veïns Sant Adrià Nord

Coral Sant Adrià

Dones del Futur

Durant 127 anys ha estat al servei d'aquest poble i podem imaginar quins sentiments tan diferents hauran copsat aquestes parets. Quantes històries, vivències, converses, pensaments contradictoris segons l'època i el seu ús.

Li desitgem, a aquest Casal, llarga vida per poder encara continuar ajudant els adrianencs i agrair-li els seus serveis.

Núm. 8 L'Ateneu Adrianenc

L'Ateneu Adrianenc acompanya des de fa vuitanta-set anys la societat adrianenca i la cultura catalana amb la voluntat de contribuir d'una manera significativa en la promoció i en el desenvolupament del país.

L'Ateneu Adrianenc vol ser un espai per a la cultura i això vol dir també una aposta de futur que ens implica a tots els adrianencs siguem socis o no de l'entitat. Avui, l'Ateneu és sobretot, i vol ser-ho cada cop més, un espai privilegiat per participar activament en la vida ciutadana, un altaveu plural, lliure i democràtic de la societat al servei del país.

Des de la transició democràtica la totalitat de forces polítiques representades al Parlament de Catalunya n'han visitat les instal·lacions i han deixat testimoni escrit i fotogràfic de la seva visita.

Núm. 9 Can Rigalt

Consta ja en el cadastre de l'any 1740. A part de l'escut del bisbe Sentís, és l'edificació més antiga del patrimoni del nostre poble. A Sant Adrià hi ha el pensament que la masia va ser construïda a finals del segle XVII o principis del XVIII. Les seves golfes són el més preuat de la casa, amb fortes bigues de fusta. És un espai molt interessant. Les arcades arran de teulada, corresponents a les golfes, donen un toc elegant a l'edifici. També ens hem de fixar en el seu escut heràldic de les famílies Girona i Rigalt. Si desglossem l'escut hi veiem:

Un lleó de perfil (lleó rampant)

Dues franges ondulades en diagonal.

Casc d'armadura medieval, plomalls i fulles gegants que emmarquen els laterals de l'escut.

Aquests elements identifiquen el rang noble del propietari.

Núm. 10 L'avinguda de Catalunya

Avui, l'avinguda Catalunya forma part del barri antic de Sant Adrià. Però el barri de naixença del nostre poble, és de la carretera cap amunt. Amb l'església (mare), els carrers de Nebot, de Sant Bonaventura, l'Ajuntament republicà, Can Rigalt, etcètera.

L'avinguda de Catalunya seria l'eix que donaria l'expansió al nostre municipi. Però el primer carrer que sortint del nucli antic traspassà la carretera va ser el carrer Ricard. Era en principi un camí al costat del riu i en deien el Sorral.

A partir d'aquesta avinguda hi trobem el mercat públic del 1928 (enderrocat a principis del 2012) i el desenvolupament del centre comercial, amb la plaça de la Vila, dels anys 60-70 que dona accés al magnífic i ben col·locat edifici de l'Ajuntament.

En el seu moment es va dir que el nostre Ajuntament era una còpia del de Toronto (Canada) i si no n'és còpia, se li assembla moltíssim.

Núm. 11 Mercat municipal

Dones del Futur dedicat algun escrit al Mercat municipal, dins del nostre Facebook, en reconeixement pels serveis atorgats a la població durant 82 anys. A més reconeixem la bellesa del seu edifici.

Els plànols són del 1926. Va restar en construcció entre els anys 1927-28 i ens imaginem que s'inauguraria l'any 1928. L'arquitecte fou Joan Maymó, arquitecte municipal. Aquest edifici pertany a l'arquitectura noucentista. El 1936 ja va tenir cambres frigorífiques.

Però el primer mercat que hi va haver van ser unes parades de fusta amb rodes que diàriament s'instal·laven a la plaça de Maria Grau. Quina bona foto hi faríem ara!

Per cert, en l'encreuament de Maria Grau amb la Nacional II, es va posar com a protecció del guàrdia urbà que ordenava el trànsit la primera ombrel·la de tot Catalunya.

Núm. 12 Monument a la siderúrgia

En una plaça envoltada de cases es conserva, de la siderúrgia, una vella màquina laminadora que pertanyia a Imbesa.

Imbesa era una de les fàbriques més conflictives que van ser instal·lades dins del nostre municipi. Amb habitatges molt propers a dita fàbrica, amb sorolls a totes hores, més fums i no diguem les explosions que de tant en tant sorprenien o espantaven la població, és de suposar, que era del tot "invivable". Va ser tancada el 1990, després d'una última explosió amb ferits.

Es diu que molt a la vora d'aquesta fàbrica hi havia un bar, i a l'interior hi havien pintat tot de dimonis. Aquest bar va donar nom al barri, era "el barri de l'infern". Si unim sorolls, fums, flamarades, explosions... de la Imbesa, no és estrany que el nom "barri de l'Infern" quedés perfectament consensuat.

Núm. 13 L'església de Sant Joan Baptista

A la part baixa de la llavors avinguda de Catalunya, tingué els seus orígens la parròquia de Sant Joan Baptista on els passionistes van crear un centre parroquial i hi celebraven missa cada diumenge.

L'any 1935 es va erigir l'església de Sant Joan Baptista, que va donar nom al barri.

Són veritablement dignes de ser observats la col·lecció de vitralls, dos d'ells regalats el dia de Sant Miquel per l'empresa del vidre, la CELO. En la festivitat del patró del vidriers, el diumenge següent a Sant Miquel, la CELO pagava la missa en la qual eren presents la direcció d'empresa i també obrers i familiars i tothom que hi volgués anar. En sortir de missa es ballaven sardanes.

Núm. 14 El Refugi antiaeri

El Refugi antiaeri de la placeta Macià és obert al públic des de gener de 2008 amb l'actual museïtzació adaptada que permet que qualsevol persona, amb discapacitat o sense, faci la visita en igualtat de condicions. La visita es combina amb la projecció de l'audiovisual *Els nens de Pla de Besòs* al Casal de Cultura, protagonitzat per nens i nenes de la guerra adrianencs.

Fem servir eines pedagògiques inclusives i intergeneracionals per recuperar la memòria històrica local i alhora desenvolupar tallers de reflexió sobre la pau.

Núm. 15 Placeta Macià

La placeta Macià va ser construïda a meitat del segle XX. Aquesta, com la de l'Església, també està plena de signes d'identitat on poder-nos recrear. Si els reunim veurem una placa ampliada no fa pas gaire temps, ja que van tancar una banda de circulació de cotxes, unificant la vorera dreta amb la placeta. Així dins d'aquesta preciosa plaça tenim: l'església de Sant Joan Baptista; al davant, el Refugi antiaeri; a la font, el Nen de la Bola; el monument al President Macià a l'altre extrem de la font, i un pèl separat, el monument al President Companys.

Poques places tenen un recorregut d'història tan intens com la que tenim aquí.

En èpoques franquistes li van canviar el nom, però el poble va continuar dient-li placeta Macià. (Si mal no recordem era *plaza de Martínez Anido*)

Núm. 16 President Macià

El bust del president Macià és de l'escultor Josep Megías i Grau, de l'any 1988.

Núm.17 El Nen de la Bola

El Nen de la Bola és de l'any 1957 i és la font més antiga de Sant Adrià. (Avui, la font està sense aigua, ja que hi havia filtracions al Refugi).

Núm. 18 President Companys

Erigit el 1988 a càrrec de l'escultor Josep Megías i Grau, d'estil paisatgista. A la cara principal d'aquest mur s'hi pot llegir:

A Lluís Companys i Jover, President de la Generalitat de Catalunya 1934-1940.

Podem veure en un espai obert, en aquest mateix mur, un telèfon.

L'escultura evoca els darrers moments viscuts pel president afusellat el 15 d'octubre de 1940.

Núm. 19 Barri de Sant Joan Baptista

La família Font i Viñals, propietària dels terrenys de la zona, van crear una urbanització amb el seu mateix nom, perquè començava la industrialització d'aquell barri.

Les cases, en la seva construcció, van ser aixecades un metre i mig. La proximitat del riu i possibles inundacions les feien més segures. Els propietaris de les cases van aprofitar d'excavar-hi soterranis. Encara ara hi ha cases amb finestres arran de terra. Pel 1924 ja va començar la canalització per recollir aigües residuals.

En aquest nou barri uns quants socis van crear la Cooperativa Obrera del Besòs, i aportant-hi capital propi, van aixecar un local social on podien comprar queviures, amb servei de barberia, cafè-bar i d'altres. Allà celebraven festes, teatre i balls i van arribar a encunyar monedes de cinc i deu cèntims i d'una i cinc pessetes.

La construcció de l'església de Sant Joan Baptista dóna el definitiu, fins avui, nom al barri.

Una curiositat per apropar-nos al Sant Adrià d'aquells anys 20-30 és que el senyor Font tenia molt a la vora de l'actual placeta Macià un pavelló de caça. De bon matí podia anar al delta del Besòs a caçar ànecs, xarxets i polles d'aigua.

En aquest mateix barri hi havia la colònia Baurier, que volem obviar ja que no ha quedat ni el més mínim rastre d'aquella gran i singular fàbrica. L'ambició dels pisos ens ha deixat orfes d'una colònia de la qual podríem dir, per experiències i sentiments encara vius, que podria ser la història viscuda més important de Sant Adrià.

Núm. 20 La CELO

Compañía Española para la Fabricación Mecánica del Vidrio (Procediments Libbey Owens), fàbrica de vidre pla instal·lada a Sant Adrià el 1924.

La seva aportació a la ciutat es podria xifrar en 230 llocs de treball, el fet que el tren Barcelona-Mataró hi tingués parada per a l'aportació de matèries primeres i la seva xarxa de gas ciutat, que es va ampliar a la trama urbana. La seva tecnologia de vidre estirat va quedar obsoleta davant del nou procediment d'abast mundial, el float. Es va desmantellar el 1985 i part de la tecnologia fou adquirida per la República Popular de la Xina.

Ocupava el terreny on avui s'ubica l'Alcampo.

Núm. 21 L'estació del ferrocarril

La primera línia ferroviària d'Espanya va ser la de Barcelona-Mataró, inaugurada l'any 1848. A Sant Adrià van estar passant de llarg els trens durant 85 anys, sense que s'hi atuessin mai.

El 1933 es va construir el baixador. Aquell dia de la inauguració hi va haver gran festa a Sant Adrià. Es va celebrar al restaurant Buenavista, propietat de Joan Matacás.

No fa pas gaire, potser una dècada, que de nou amb manifestacions, aturant fins i tot el tren, es va tornar a reivindicar que eren pocs els trens que s'aturaven a Sant Adrià. La pancarta deia "Que hi parin tots els trens". Va costar. No s'hi aturen tots els trens, però Rodalies Renfe finalment van arribar a un pacte.

Núm. 22 Les Tres Xemeneies

Les actuals tres xemeneies en el seu origen van ser una central tèrmica de FECSA que va utilitzar el carbó, el fuel i finalment el gas per a la producció d'energia elèctrica.

Dones del Futur, l'any 2001, a la Mostra d'Entitats vam recollir 338 signatures per demanar a l'Ajuntament que les xemeneies fossin nomenades signe d'identitat. Aquells anys era difícil que ens concedissin aquella pretensió ja que les xemeneies molestaven moltíssim a la població. Embrutaven roba, malmetien els cotxes, etc. Més tard, el 2006, quan Fecsa decideix d'enderrocar-les, es munta la Plataforma per la Conservació de les Tres Xemeneies. Aquesta Plataforma, en coordinació amb l'empresa, feia visites a les xemeneies. Era un recorregut per la tècnica de com s'arribava a produir l'electricitat. S'ha de dir que entrar a les Tres Xemeneies és un espectacle fascinant, en grandiositat i en el coneixement de la tècnica emprada. La sala de turbines és immensa, una sala absolutament diàfana sense cap columna. (aquí es va celebrar el colofó de l'Any Cerdà muntat pel CCCB, amb universitaris de països mediterranis).

La presa d'aigües de la Mediterrània com a element refrigerador a través dels tubs que entren dins del mar. La caldera suspesa de grans bigues. I pujar a 100 metres d'alçada on les xemeneies tenen ancorats els fonaments. I d'aquell indret estant poder veure des de la serralada de la Marina fins a la muntanya de Montjuïc, no té preu (per cert Montjuïc, amb el castell afegit, té la mateixa alçada que les Tres Xemeneies, vol dir 200 metres).

La seva conservació va portar la Plataforma a muntar un referèndum que es va guanyar per 2.135 vots a favor i 406 en contra. Alhora vam lliurar a l'alcalde 4.423 signatures per a la conservació d'aquestes preuades xemeneies.

A part del Mil·lenari, aquest any també s'acompleixen 100 anys de producció elèctrica a Sant Adrià.

Núm. 23 Defenses militars

En acabar el passeig per la ruta que fem avui, llegirem de les *Cròniques d'en Bruniquer* com era de perillosa, durant el domini dels turcs, la Mediterrània. Però durant la Guerra Civil, altra vegada la Mediterrània va ser un perill marcat per a Sant Adrià. Amb els vaixells de guerra i els avions que descendien pel riu Besòs fins a la mar, ens bombardejaven, intentant esfondrar les elèctriques i les vies del tren.

Sant Adrià va rebre de valent. En tan petit territori, que es poguessin comptar fins a 9 refugis antiaeris, és una dada molt important.

Es diu que les quatre xemeneies que llavors existien de les elèctriques servien des del mar de punt de referència per fer blanc als punts que volien volar.

Podem imaginar, ja que no hem pogut trobar informació per dir-ho fidelment, que les defenses militars eren del costat republicà, per aturar l'invasor.

Núm. 24 Mediterrània

Anar a la platja actualment és un al·licient. La Mediterrània, un paisatge permanent, però que ningú se'n cansa de mirar-lo.

No passava el mateix en d'altres temps en què els turcs dominaven aquest immens espai. De les seves incursions en tenim un escrit que implica el nostre poble, és d'un treball de Manuel Fuentes per al *Viure*:

"El 16 de juny de 1564 “.. Setze galeres de moros (es refereix a turcs) desembarcaren al cap del Besòs i corregueren fins a Sant Adrià i algunes cases de Badalona i cremaren part de la casa de n'Alsina de Badalona i part de la casa de mossèn Stantí en el cap del Besòs i unes garberes de forment i s'endugueren 355

moltons dels corrals dels carnisers de la Ciutat (dits corrals eren de Sant Adrià) i captivaren una dona i dos minyons. Van morir alguns moros”. (Cròniques d’en Bruniquer)

Perden la seva hegemonia sobretot “en la batalla de Lepant (1571), en la qual una armada de 50.000 homes dels regnes hispànics, del Papat i de la República Veneciana derrotaren en tota línia l’estol otomà”.